

Ο ΘΟΡΩ ΣΤΑ ΠΕΡΙΠΤΕΡΑ

Στις μέρες μας θα κινδύνευε να χαρακτηριστεί αφελής όποιος περίμενε να βρει έγκυρες φιλολογικές πληροφορίες σε μια εφημερίδα. Η συντριπτική πλειονότητα των δημοσιογράφων, δραματικά ημιμαθείς και απληροφόρητοι για οποιοδήποτε θέμα ξεπερνά την τρέχουσα, ανώδυνη σχολιογραφία που αφορά την καθημερινή πολιτικάντικη τιποτολογία, φτάνουν στα όρια του γελοίου όταν προσπαθούν να κάνουν επίδειξη γνώσεων στους αναγνώστες τους, του οποίους προφανώς θεωρούν αγράμματους και αδαείς.

Μια τέτοια, ατυχή, έμπνευση είχε κι ο «έγκυρος» αρθρογράφος της Καθημερινής κύριος Πάσχος Μανδραβέλης εν μέσω των γεγονότων του περασμένου Δεκεμβρίου. Θεώρησε σκόπιμο να ενημερώσει με άρθρο του (*Καθημερινή*, 21-12-2008) τους κατά τεκμήριο συντηρητικούς αναγνώστες της καθεστωτικής εφημερίδας στην οποία αρθρογραφεί, για τη «θεωρία» της πολιτικής ανυπακοής την οποία πρέσβευε ο αμερικανός συγγραφέας Χένρυ Νταϊήβιντ Θορώ (1817-1869), που από πολλούς θεωρείται πρόγονος των σύγχρονων κινημάτων της μη βίας, του πασιφισμού και της πολιτικής οικολογίας.

Αφήνω, προς το παρόν, ασχολίαστη την πολιτικά ύπουλη και υστερόβουλη πολιτική χρήση του Θορώ που επιχειρείται στο εν λόγω άρθρο, για να σχολιάσω κατ' αρχάς, τα πραγματολογικά λάθη που υπάρχουν στο κείμενο (ειλικρινά αναρωτιέμαι, πόσα λάθη χωράνε σε ένα κείμενο μόλις χιλίων λέξεων;).

Γράφει ο κ. Μανδραβέλης στην αρχή του κειμένου του: «Ο Χένρι Θορό ήταν ένας άνθρωπος που ήθελε απλώς να τον αφήνουν ήσυχο».

Ουδέν ψευδέστερο αυτού. Ο Θορώ υπήρξε σε όλη του τη ζωή αυτό που σήμερα θα ονομάζαμε «ενεργός πολίτης» και ενεργό πολιτικό υποκείμενο. Όχι μόνο με τα άρθρα, και τα βιβλία του, αλλά και με πάμπολλες διαλέξεις, ομιλίες, δημόσιες παρεμβάσεις έπαιρνε θέση, και μάλιστα θέση που δυσαρεστούσε τους κρατούντες της εποχής του, επί των περισσοτέρων ζητημάτων που αφορούσαν τους συγχρόνους του. Υπήρξε δριμύς πολέμιος του άδικου κατά τη γνώμη του πολέμου των ΗΠΑ στο Μεξικό, ήταν ένθερμος υποστηρικτής της κατάργησης της δουλείας και στηλίτευε σε όλους τους τόνους την ανικανότητα της τοπικής κυβέρνησης. Το τελευταίο που θα μπορούσε να τον χαρακτηρίσει ήταν ότι «ήθελε απλώς να τον αφήνουν ήσυχο», ιδανικό του σύγχρονου υπηκόου των μαζικών «δημοκρατιών».

Συνεχίζει ο κύριος Μανδραβέλης: «Ζούσε σε καλύβα δίπλα σε μια λίμνη στο δάσος που περιέβαλε το χωριό του».

Έτσι διατυπωμένη η φράση είναι παραπλανητική, διότι δημιουργεί την εντύπωση ότι ο Θορώ έζησε όλη του τη ζωή σε μια «καλύβα δίπλα στη λίμνη». Η αλήθεια είναι ότι έτσι έζησε για δύο χρόνια ο Θορώ (από τις 4 Ιουλίου του 1845 μέχρι το 1847), εγκαταλείποντας τις ανέσεις του πολιτισμού, θέλοντας να ζήσει κοντά στη φύση, αποκλειστικά από την καλλιέργεια της γης, δίχως να προμηθεύεται έτοιμα προϊόντα.

Στη συνέχεια ο αρθρογράφος της Καθημερινής, παραθέτει –υποτίθεται– τα λόγια του φίλου του Θορώ, του φιλοσόφου Έμερσον. Γράφει –υποτίθεται– ο Έμερσον: «Δεν άσκησε ποτέ κανένα επάγγελμα, [...] δεν πλήρωσε ποτέ φόρους». Διαβάζοντας τις παραπάνω φράσεις όποιος γνωρίζει έστω και λίγο τη ζωή και το έργο του Θορώ αν μη τι άλλο παραξενεύεται. Είναι δυνατόν ο Έμερσον, ο καλός φίλος του Θορώ, που τέτοια εκτίμηση έτρεφε ο ένας για τον άλλο, να γράφει τόσο χοντρές ανακρίβειες.

Και είναι ανακρίβειες γιατί όλοι ξέρουν πως ο Θορώ πρώτον: άσκησε διάφορα, ετερόκλητα επαγγέλματα στη ζωή του· αναφέρω πρόχειρα ότι εργάστηκε: 1)στην οικογενειακή επιχείρηση μολυβιών του πατέρα του 2) παρέδιδε μαθήματα ως κατ' οίκον δάσκαλος (μεταξύ άλλων και στις ανιψιές του Έμερσον για ένα διάστημα) 3) Ίδρυσε σε συνεργασία με τον αδερφό του ένα ιδιωτικό σχολείο (το οποίο λειτούργησε για τρία χρόνια) 4) Τα δύο χρόνια που έζησε στο Ουώλντεν καλλιεργούσε τη γη και τρεφότανε από τα προϊόντα που ο ίδιος έβγαζε. 5) Έκανε για λογαριασμό των συντοπιτών του τοπογραφικές μετρήσεις, η ακρίβεια των οποίων ήταν παροιμιώδης 6) Δημοσίευε κατά καιρούς σε εφημερίδες και περιοδικά κείμενά του (για τα οποία πληρωνόταν, όπως συνηθιζότανε σε εκείνη την εποχή) και 7) Από τα βιβλία που είχε εκδώσει ενόσω ζούσε πιθανόν θα είχε εισπράξει κάποια συγγραφικά δικαιώματα.

Και φυσικά βασική αρχή που ακολούθησε σε όλη του την ζωή ήταν: λιτή διαβίωση, μέγιστη δυνατή αυτάρκεια ώστε να χρειάζεται τα ελάχιστα χρήματα για τα προς το ζην και συνεπώς να μειώνει τον απαιτούμενο χρόνο εργασίας.

Δεύτερον: ποτέ δεν αρνήθηκε ο Θορώ γενικά και αόριστα να πληρώσει φόρους, (για παράδειγμα στην Πολιτική Ανυπακοή ρητά αναφέρει: «ποτέ δεν αρνήθηκα να πληρώσω φόρο για κατασκευή δρόμων») αλλά αρνήθηκε σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, όταν θεωρούσε ότι είτε φόροι αυτοί είναι άδικοι είτε ότι έσοδα προορίζονται σε βλαπτικούς σκοπούς. Έτσι, αρνούσαν να πληρώσει φόρους για να ενισχυθεί ο άδικος πόλεμος στο Μεξικό, φόρους τα έσοδα των οποίων θα πήγαιναν στους κληρικούς καθώς και τον εκλογικό φόρο που υπήρχε τότε στη Μασαχουσέτη, εφόσον ο ίδιος ούτε ψήφιζε ούτε παρακολουθούσε τα κηρύγματα των ιερέων).

Αναρωτιέται λοιπόν κανείς, είναι δυνατόν όλα αυτά να μην τα ήξερε ο Έμερσον; Αδύνατον. Είναι μήπως δυνατόν να διαστρέβλωσε τόσο πολύ το περιεχόμενο των πράξεων του Θορώ ο φίλος του; Δύσκολο να το πιστέψει κανείς. Ας δούμε, λοιπόν, στο πρωτότυπο, αγγλικό, κείμενο του Έμερσον για τον Θορώ, από το οποίο μεταφράζει πονηρά ο κύριος Μανδραβέλης (αφού δεν υπάρχει άλλη παραπομπή, υποθέτω ότι η μετάφραση είναι δική του) «He was bred to no profession; [...] he refused to pay a tax to the State»! Και η τάξη, φυσικά, αποκαθίσταται. Δεν λείει πουθενά ο Έμερσον ότι δεν άσκησε ποτέ κανένα επάγγελμα ο Θορώ αλλά: «He was bred to no profession» που θα μπορούσαμε να το αποδώσουμε ως: δεν διδάχτηκε κάποιο επάγγελμα, δεν έμαθε καμιά τέχνη ή ότι δεν είχε κάποια συγκεκριμένη επαγγελματική κατεύθυνση. Επιπλέον, πουθενά δεν λείει ο Έμερσον ότι ο Θορώ «δεν πλήρωνε ποτέ φόρους», αλλά ότι ο Θορώ δεν πλήρωσε έναν φόρο (είναι χαρακτηριστική μάλιστα η υφολογική διαφοροποίηση στο κείμενο του Έμερσον, στο συγκεκριμένο σημείο: he *never* married, [...] he *never* went to church, he *never* voted, he refused to pay a tax to the State).

Μέχρι εδώ, θα μπορούσε να υποθέσει κανείς ότι όλα αυτά ο δημοσιογράφος δεν τα κάνει από κακή πρόθεση. Είναι αποτέλεσμα της δικής του ρηχής και επιφανειακής πληροφόρησης και της τόσο συνηθισμένης (αλλά επ' ουδενί συγχωρητέας) τσαπατσουλιάς των δημοσιογράφων (επ' αυτού είναι ενδεικτικό ότι ακόμα και το εμβληματικό *Walden* του Θορώ αναφέρεται λανθασμένα ως *Waldo* στο άρθρο). Πολύ φοβάμαι όμως ότι δεν είναι αυτός ο λόγος. Διαβάζοντας τη συνέχεια του άρθρου πείθεται κανείς ότι ο δημοσιογράφος έχει υστερόβουλο σκοπό και προσπαθεί να φέρει τον Θορώ στα μέτρα του. Δεν είναι μόνο η ασχετοσύνη του που τον προδίδει, αλλά και η πονηριά του (τα δύο μαζί δικαίως θα τα λέγαμε κουτοπονηριά). Μας πληροφορεί, λοιπόν, ο κύριος Μανδραβέλης στη συνέχεια του άρθρου του ότι ο Θορώ ήταν «ένθερμος υποστηρικτής του ελάχιστου κράτους» και ο υποψιασμένος αναγνώστης αρχίζει να καταλαβαίνει πια τι έχει κατά νου ο αρθρογράφος. Υποστηρικτής του ελάχιστου κράτους ο Θορώ, άρα, πάει να πει, ούτε λίγο ούτε πολύ

πρόδρομος των σημερινών φιλελευθέρων, σαν τον κύριο Μανδραβέλη καλή ώρα, που πασχίζουν για τον περιορισμό του κράτους – υπέρ της ελεύθερης αγοράς, για να μην ξεχνιόμαστε. Είναι όμως έτσι τα πράγματα; Κάθε άλλο. Ο ίδιος ο Θορώ, στην αρχή της *Πολιτικής Ανυπακοής* του λέει (σε δική μου μετάφραση): «Δέχομαι ολόψυχα το ρητό που λέει ότι “Καλύτερη κυβέρνηση είναι αυτή που κυβερνά λιγότερο”· και θα ήθελα να δω να πραγματοποιείται πιο γρήγορα και πιο συστηματικά. Το ρητό αυτό αν υλοποιηθεί, ισοδυναμεί τελικά με το εξής, το οποίο επίσης πιστεύω: «Καλύτερη κυβέρνηση είναι αυτή που δεν κυβερνά καθόλου». Έτσι, παραθέτοντας ολόκληρη τη φράση του Θορώ αποσαφηνίζεται πλήρως το περιεχόμενο της σκέψης του, που υποστηρίζει την κατάργηση του Κράτους (και σε αυτό συναντιέται φυσικά με την αναρχική παράδοση, που θεωρεί το Κράτος καθεαυτό κακό, στην οποία παράδοση δικαίως κατά τη γνώμη μου συγκαταλέγεται ο Θορώ) και όχι τα περί «περιορισμού» του κράτους που δόλια του βάζει στο στόμα ο νεοφιλελεύθερος αρθρογράφος, κόβοντας στη μέση την πρόταση του Θορώ, και καταστρατηγώντας ακόμα και τις στοιχειωδέστερες προϋποθέσεις έντιμης παράθεσης αποσπασμάτων τρίτου για να υποστηρίξουμε μια οικεία θέση.

Η συνέχεια του άρθρου όμως είναι ακόμα πιο εξοργιστική. Μιλώντας για την *Πολιτική ανυπακοή* ο κύριος Μανδραβέλης μάς ενημερώνει ότι η κλασική αυτή πραγματεία «εξετάζει πώς και υπό ποιες προϋποθέσεις οι άνθρωποι υπακούουν στους νόμους, ακόμη κι αν πιστεύουν ότι οι νόμοι είναι άδικοι». Εδώ μένει κανείς άφωνος και αναρωτιέται αν για μια τέτοια οφθαλμοφανώς διαστρεβλωτική ανάγνωση φταίει η πνευματική ανεπάρκεια του δημοσιογράφου ή το γεγονός ότι κάνει προβολή της δικής του νομοταγούς διάθεσης πάνω στον Θορώ. Γιατί όποιος έχει κάνει έστω και μια απλή ανάγνωση της *Πολιτικής ανυπακοής*, ξέρει ότι ο Θορώ λέει το ακριβώς αντίθετο. Επιχειρηματολογεί για το *Πώς και υπό ποιες προϋποθέσεις οι άνθρωποι ΔΕΝ πρέπει να υπακούν στους νόμους όταν τους θεωρούν άδικους*.

Στο σημείο αυτό θα μπορούσε να προκύψει το εύλογο ερώτημα: Και γιατί όλες αυτές οι διαστρεβλώσεις από τον δημοσιογράφο; Η απάντηση ήταν προφανής την ημέρα της δημοσίευσης του κειμένου (21/12/2008) και εύκολη για μας τώρα, αν αναλογιστούμε το κλίμα των ημερών, με την εξέγερση που ακολούθησε την εν ψυχρώ δολοφονία του Γρηγορόπουλου. Γράφοντας σε μια συντηρητική και κατεξοχήν καθεστωτική εφημερίδα, την *Καθημερινή*, ο κύριος Μανδραβέλης έχει θορυβηθεί ασφαλώς από τις τότε κινητοποιήσεις και θέλει όλα να επανέλθουν στην προτεραιά ήρεμη κατάσταση. Για να κάνει τα επιχειρήματά του ακόμα πιο πειστικά, λοιπόν, είχε την ατυχή έμπνευση να επικαλεστεί έναν στοχαστή που προφανώς βρίσκεται στην «απέναντι όχθη» από αυτή που βρίσκεται ο κύριος Μανδραβέλης. Βρίσκεται με την πλευρά της αμφισβήτησης (για το πω όσο πιο γενικά μπορώ) και όχι με την πλευρά της καθεστωτικής συναίνεσης (για να το πω επίσης όσο πιο γενικά –και λιγότερο προσβλητικά εν προκειμένω- γίνεται). Και αν υπάρχει έστω και μια αμφιβολία γι’ αυτό, αρκεί να διαβάσει κανείς το θεωρητικό άλμα που κάνει στο κλείσιμο του άρθρου του. Αφού αναφέρει τις θέσεις του Θορώ για την πολιτική ανυπακοή και τη μη βία (και πράγματι τέτοιες υπήρξαν οι θέσεις του Θορώ) με μια πραγματική διανοητική ακροβασία βάζει στην συζήτηση τον φιλελεύθερο στοχαστή Τζων Ρόουλς. Μας λέει ο Μανδραβέλης ότι ο Τζων Ρόουλς «πήγε την πολιτική ανυπακοή ένα βήμα παραπέρα. Έθεσε τους κανόνες (sic) της. Όταν κάποιος πολίτης νιώθουν ότι ο νόμος προσβάλλει τα δικαιώματά τους, οφείλουν να τον παραβούν τηρώντας όμως τρεις προϋποθέσεις: 1) η παραβίαση του νόμου να μην εμπεριέχει βία 2) να γίνεται δημόσια (δηλαδή και χωρίς κουκούλες) 3) οι παραβάτες να πληρώνουν το τίμημα της παράβασης.» Και καταλήγει, αυτοϊκανοποιημένος ο αρθρογράφος, ότι «το τελευταίο είναι κρίσιμο. Πρώτον, πιστοποιεί ότι οι παραβάτες δεν εξυπηρετούν

ίδιον όφελος, παραβαίνοντας τον νόμο και δεύτερον μεγιστοποιεί το αποτέλεσμα της πολιτικής ανυπακοής. [...] Μετά από όλα αυτά, πρέπει να αναλογιστούμε κάτι σε σχέση με τα ελληνικά πράγματα: πόση «Πολιτική ανυπακοή» και πόσο απολιτικό μπάχαλο ζήσαμε αυτές τις μέρες;»

Εδώ το θέμα περνά στα όρια του ευτράπελου και πραγματικά είναι να θλίβεται κανείς αν αναλογιστεί ποιοι έχουν αναλάβει την «ενημέρωση» του κόσμου.

Καταρχάς δεν χρειάζεται ιδιαίτερες γνώσεις ιστορίας ή πολιτικών επιστημών για να καταλάβει κανείς ότι ο Δεκέμβρης του 2008 ήταν μια εξέγερση (ασχέτως του πώς την αξιολογεί ο καθένας) και όχι μια πράξη «πολιτικής ανυπακοής». (Παρεμπιπτόντως, μια εύστοχη κατά τη γνώμη μου πράξη πολιτικής ανυπακοής θα ήταν στις μέρες μας να μην αγοράζει κάποιος τις «έγκριτες» καθεστωτικές εφημερίδες και να πετάξει στα σκουπίδια τις δημοσιογραφοκρατούμενες τηλεοράσεις). Κατά δεύτερο λόγο, ακόμα και οι δύο από τους τρεις κανόνες που, μέσω Τζων Ρόουλς, επικαλείται ο κ. Μανδραβέλης «τηρήθηκαν» και με το παραπάνω (ο δε πρώτος κανόνας στερείται νοήματος, γιατί θα πρέπει και η «θέσπιση» του νόμου να στερείται βίας, αλλιώς είναι άνευ νοήματος να συζητάμε για το πώς θα γίνει η παραβίαση του βίαια επιβληθέντος νόμου). Πρώτον, οι «παραβάτες» πλήρωσαν και μάλιστα ακριβά το «τίμημα της παρανομίας» τους (τι άλλο συνιστούν οι εκατοντάδες συλλήψεις και φυλακίσεις, το άγριο ξύλο από την αστυνομία και οι τόνοι αποδεδειγμένα καρκινογόνων χημικών και δακρυγόνων που εισέπνευσαν οι διαδηλωτές); και δεύτερον, σύμφωνα με τον Ρόουλς, που τόσο γοητεύει τον αρθρογράφο μας, «όταν κάποιοι πολίτες νιώθουν ότι ο νόμος προσβάλλει τα δικαιώματά τους οφείλουν να τον παραβούν, αλλά αυτό πρέπει να γίνει δημόσια» (τα περί κουκούλας τα προσθέτει ο κ. Μανδραβέλης). Ειλικρινά αναρωτιέμαι, υπάρχει κάποια δραστηριότητα περισσότερο δημόσια από το να κατέβει ο λαός στους δρόμους; Τι άλλο θα συνιστούσε, άραγε, δημόσια δράση των πολιτών; Η απάντηση στα στημένα τηλεφωνικά γκάλοπ; Η παρακολούθηση αποχωνωτικών τηλεοπτικών παραθύρων με καθεστωτικούς πολιτικούς αναλυτές ή μήπως το να διαβάζουν οι πολίτες αδιαμαρτύρητα στις εφημερίδες τις κουτοπόνηρες δικολαβίες του κυρίου Μανδραβέλη;

Κώστας Δεσποινιάδης